СДРУЖЕНИЕ ВЪЗДУХ ЗА ЗДРАВЕ

Friedrich Ebert Stiftung

ученическа мрежа ВЪЗДУХ ЗА ЗДРАВЕ

ДОКЛАД ОТ МЛАДЕЖКАТА СРЕЩА

НАШИЯТ ВЪЗДУХ, НАШЕТО БЪДЕЩЕ

НАБЛЮДЕНИЯ, ИДЕИ И ПРЕДЛОЖЕНИЯ НА УЧЕНИЦИТЕ

СОФИЯ | 2026

С ПОДКРЕПАТА НА:

1. За срещата

Младежката среща „Нашият въздух, нашето бъдеще“ се проведе на 23 октомври 2026 г. в „София Лаб“. Тя беше организирана от Сдружение „Въздух за здраве“ и Фондация „Фридрих Еберт“ и с подкрепата на Столична община и Асоциацията за развитие на София.

Срещата събра ученици от София, Перник и Видин, лекари, експерти и представители на институции и неправителствени организации. Целта беше младите хора да споделят наблюденията си за средата, в която учат и живеят, да зададат въпросите си към институциите и да разработят предложения за нейното подобряване.

Участваха ученици от ППМГ „Христо Смирненски“ – Перник, ПМГ „Екзарх Антим I“ и ГПЧЕ „Йордан Радичков“ – Видин, СУ „Уилям Гладстон“, 30. СУ „Братя Миладинови“, 35. СЕУ „Добри Войников“ и 51. СУ „Елисавета Багряна“ – София.

Програмата съчета представяне на ученически наблюдения и инициативи, разговор във формат „Учениците питат, институциите отговарят“ и работа в три тематични групи:

- Здравословна среда в и около училището;
- Въздух, здраве и превенция;
- Младежко участие и социално-екологична справедливост.

В работните групи учениците обсъдиха проблеми от своя опит и формулираха предложения за промяна, които представиха пред останалите участници. Проведена беше и анкета, чиито резултати се разглеждат в отделен раздел на доклада.

2. За кого е предназначен докладът и как може да бъде използван

Докладът представя наблюденията, въпросите и предложенията на учениците, участвали в срещата. Неговата цел е да послужи като основа за последващ разговор и конкретни действия за по-здравословна училищна среда и по-пълноценно участие на младите хора в решенията, които ги засягат.

Той е предназначен преди всичко за училищните ръководства, общините, регионалните управления на образованието, здравните и екологичните институции, които могат да разгледат предложенията и да съдействат за тяхното прилагане. Докладът може да им помогне да определят необходимите мерки, възможностите за сътрудничество и въпросите, по които е нужно допълнително обсъждане с учениците.

Документът е предназначен и за самите млади участници, техните учители и партньорските организации. Той запазва резултатите от общата работа и дава възможност да се проследи как предложенията са представени пред институциите, какви отговори са получени и какви следващи стъпки са предприети.

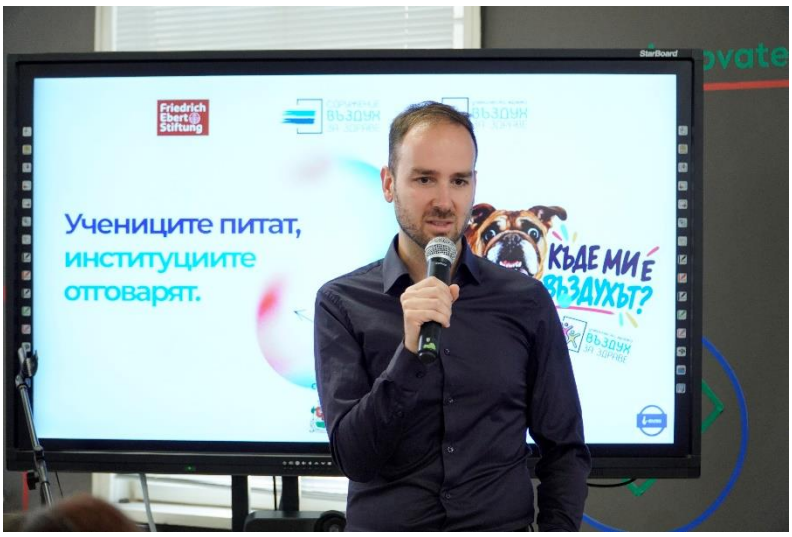
Изводите се основават на дискусиите, материалите на работните групи и отговорите в анкета. Те отразяват гледните точки на участниците в срещата и не представляват представително изследване сред всички ученици.

2. Разговорът между учениците и институциите

Панелът „Учениците питат, институциите отговарят“ имаше за цел да даде възможност на учениците да разговарят пряко с представители на различни институции, да поставят въпроси за качеството на въздуха и училищната среда и да споделят своите наблюдения и предложения. Разговорът беше насочен към изясняване на отговорностите на институциите, мерките, по които работят, начините, по които се решават по проблемите с въздушното замърсяване и възможностите младите хора да участват в търсенето на решения.

В разговорите се включиха Десислава Желязкова, заместник-кмет на Столична община по направление „Образование, спорт и младежки дейности“, Апостол Дянков, началник на отдел „Климат и енергия“ в Столична община, проф. д-р Емилия Георгиева и гл. ас. д-р Анастасия Стойчева от Националния институт по метеорология и хидрология, Сава Ташев от РУО – София-град, Ивайло Попов от „За Земята“, д-р Веселина Никифорова и д-р Александър Симидчиев.

Въпросите показаха, че учениците търсят връзка между информацията за замърсяването и конкретни действия за защита на здравето си. Питанията за измервателните станции, азотния диоксид около училищата и прогнозите на НИМХ поставиха въпроса как да разбират и използват данните за въздуха в своето ежедневие. Проблемът с работещите на празен ход двигатели насочи разговора към поведението на родителите и необходимостта училищните кампании да достигат и до тях.

Сава Ташев посочи, че РУО – София-град би могло да подкрепи ученическото участие чрез популяризиране на инициативите сред училищата, насърчаване на ученическите съвети да се включват в обсъжданията и свързване на организаторите с училищните общности. Като възможна платформа за продължаване на диалога беше посочен Регионалният младежки съвет към РУО – София-град. Той би могъл да се използва за обсъждане на конкретни предложения, събиране на обратна връзка от учениците и насърчаване на съвместни

Десислава Желязкова изрази подкрепа за младежките политики и посочи изграждането на младежки център с пространство за ученически дейности като възможност за насърчаване на инициативите и участието на младите хора.

По темата за намаляването на автомобилния трафик около училищата Десислава Желязкова посочи значението на избора на училище в района на местоживеене. Според нея близостта би позволила на повече деца да ходят пеша и би намалила необходимостта родителите да ги превозват с автомобил между различни части на града.

Представителите на НИМХ показаха сайта на института и платформите за проследяване и прогнозиране на замърсяването на въздуха. Те обясниха как се изготвят прогнозите и как учениците могат да намират и разчитат информацията за очакваното качество на въздуха. Представянето даде възможност участниците да се запознаят с достъпни източници на информация, които могат да използват в ежедневието си и в свои училищни проучвания. Експертите отправиха и покана към учениците да научат повече за историята и дейността на института.

Ивайло Попов от „За Земята“ отговори на въпросите за броя на измервателните станции в София. Той представи изследвания на организацията, които показват високи нива на азотен диоксид на различни места в града. Обясни и как работят зоните с ниски емисии за транспорта и сподели, че според измерванията на „За Земята“ замърсяването в тях е намаляло с около 10%.

Д-р Александър Симидчиев обърна внимание на значението на критичното мислене. Темата допълни разговора за необходимостта учениците да могат да преценяват информацията за здравето и да правят информиран избор.

В заключителния етап на срещата, когато участниците имаха възможност да зададат своите въпроси към представителите на институциите, г-н Апостол Дянков, началник на отдел „Климат и енергия“ към Столична община (СО), отговори, като сподели лични примери в подкрепа на тревожните тенденции, очертани от учениците. Той представи и актуалните екологични политики, по чието актуализиране работи дирекцията, както и проектите, които са в процес на изпълнение.

Сред тях бяха посочени мащабни проекти, реализирани по програма „Околна среда“, както и проектът *LIFE IP CLEAN AIR*, насочен към безплатната подмяна на стари

отоплителни уреди на твърдо гориво (дърва и въглища) с по-модерни и екологични алтернативи, като термопомпи, климатици, пелети и фотоволтаични системи.

3.Замърсяването на въздуха и здравето на децата и подрастващите

Презентацията на д-р Веселина Никифорова очерта здравните рискове от замърсяването на въздуха и възможностите за тяхното ограничаване.

Замърсяването засяга дихателната и сърдечносъдовата система. Фините прахови частици могат да проникват дълбоко в белите дробове. Излагането на замърсен въздух е свързано с кашлица и дразнене, влошаване на астмата, дихателни инфекции, и повишен риск от сърдечносъдови заболявания. Замърсяването на въздуха води до затруднения с вниманието, паметта и ученето . Децата, възрастните хора и бременните жени са сред по-уязвимите групи.

Източниците на замърсяване са част от ежедневната среда. Сред тях са транспортът, отоплението с твърди горива, промишлеността, строителният прах и изгарянето на отпадъци. Автомобилите замърсяват както чрез изгорелите газове, така и чрез износването на гуми и спирачки. Замърсяване има и в помещенията,

включително от тютюнев дим, готвене и горивни уреди. Видимо чистият въздух невинаги означава липса на замърсители.

Младите хора могат да допринасят чрез ежедневните си избори и участие в решенията. Придвижването пеша, с велосипед или обществен транспорт, пестенето на енергия и грижата за зелените площи са конкретни възможности за действие. Училищните проекти, кампаниите, ученическите съвети и предложенията до общината дават възможност тези усилия да достигат до по-широк кръг хора.

Трайното подобрение изисква действия и от институциите и бизнеса. Обществеият транспорт, велосипедната инфраструктура, намаляването на емисиите и здравното образование допълват личните усилия. Озеленяването осигурява сянка и охлаждане, но не замества ограничаването на източниците на замърсяване.

4. Работни групи

4.1. Работна група „Здравословна среда в и около училището“

Работната група обсъди условията в класните стаи и училищните дворове, източниците на замърсяване в близост до училищата и възможностите учениците да участват в подобряването на средата. Участниците споделиха наблюдения от своето ежедневие и предложиха решения, свързани с автомобилния трафик, озеленяването и комуникацията с училищното ръководство.

Основни проблеми

Като съществени източници на замърсяване около училищата учениците посочиха автомобилния трафик, престоя на автомобили с работещи двигатели и битовото отопление.[1] Те обърнаха внимание и на праха и замърсяването от близки строителни обекти. Обсъждането показа, че за участниците качеството на училищната среда е свързано и с организацията на движението и паркирането около сградите.

По отношение на въздуха в класните стаи групата сподели, че помещенията се проветряват по-рядко, отколкото учениците смятат за необходимо. Проблемът беше

[1] Измервания на екологично сдружение „За Земята“ през 2024 г. установяват средногодишни концентрации на NO_2 над 40 μg/m³ на 33 от 36 изследвани места в София. Отчетените по-високи нива край натоварени улици и булеварди подкрепят необходимостта от мерки за ограничаване на трафика около училищата, Ивайло Попов, „За Земята“ (2025). „Замърсяването на въздуха в София: тревожни нива на азотен диоксид. Резултати от измервания през 2024 г.“

откроен особено за студените дни и след голямото междучасие, когато учениците се връщат в стаите с храна.

Участниците определиха местата за движение и отдих в училищните дворове като недостатъчни. Според споделените наблюдения преобладават асфалтът и нагретите настилки, а възможностите на дворовете не се използват пълноценно.

Предложени решения

Групата предложи ограничаване на паркирането около училищните сгради и повече озеленяване. Учениците посочиха Амстердам като пример, който свързват с ограничен автомобилен трафик, безопасни пешеходни пространства и повече зеленина, и обсъдиха възможността подобни подходи да се прилагат около техните училища.

Друго конкретно предложение беше обособяването на специални места, на които родителите да оставят децата си. Учениците очакват по-добрата организация на спирането да намали струпването на автомобили непосредствено около училището и да допринесе за по-малко шум, по-голяма безопасност и по-чист въздух.

Участие на учениците в решенията

Групата изрази желание учениците да имат възможност да съобщават за проблеми и да предлагат идеи чрез ученическия съвет, кутии за предложения или пряка комуникация с училищното ръководство. Те заявиха интерес да участват в решенията свързани с хигиената, безопасността и материалната база с цел училището да стане по-приятно място.

Обобщение

Работата на групата откри необходимостта училищната среда да се разглежда в нейната цялост — от въздуха в помещенията до двора и прилежащите улици. Конкретните предложения на учениците са насочени към ограничаване и по-добра организация на автомобилите около училищата, повече озеленяване и достъпни начини за ученическо участие. Споделените наблюдения за проветряването и използването на дворовете очертават допълнителни въпроси за обсъждане с училищните ръководства.

Проблем, посочен от учениците	Предложение на работната група	Ресурс от „Въздух за здраве“
Автомобилен трафик и паркиране около училището, свързани със замърсяване, шум и рискове за безопасността.	Ограничаване на паркирането около училищната сграда и обособяване на специални места, на които родителите да оставят децата си.	„Чист въздух за децата: Практическо ръководство за училища и детски градини“, стр. 22 — насоки за обособяване на „Kiss and Drop“ зони за краткотрайно спиране и безопасно оставяне на децата и за въвеждане на „училищни улици“ с временно ограничаване на автомобилното движение в началото и края на учебния ден. Описана е необходимата подкрепа от общината, пътната полиция и училищната общност. Препоръки на „Въздух за здраве“ към Столична община, стр. 34 — предложение за въвеждане на зони за краткотраен престой около училища и детски градини с цел облекчаване на трафика и повишаване на безопасността. Становище на „Въздух за здраве“ по проекта на Концептуална рамка за промоция, превенция и профилактика в училищното образование, стр. 7–8 — конкретни идеи за ученически инициативи: кампания „Изгаси двигателя!“, дни на активното придвижване, изработване на плакати, срещи с лекари и екологични експерти, училищни дебати и представяне на

		ученически проучвания пред училищната общност „Промоция на здравето“,стр. 17–18 — здравни аргументи за активно придвижване и инициативи без автомобили, подкрепени с безопасна пешеходна и велосипедна среда.
Недостатъчни места за движение и отдих в училищния двор; преобладаване на асфалт и нагрети настилки.	Повече озеленяване в училището и около него.	„Чист въздух за децата: Практическо ръководство за училища и детски градини“, стр. 16–19 — насоки за озеленяване на училищните дворове с дървета, храсти, живи плетове и катерливи растения за намаляване на прегряването и ограничаване на излагането на замърсяване. Представени са практически съвети за разполагане и поддръжка на растителността, запазване на въздушния обмен и избор на видове с по-нисък алергенен потенциал.
Необходимост учениците да имат достъпен начин да съобщават за проблеми и да участват в подобряването на средата.	Подаване на сигнали и идеи чрез ученическия съвет, кутии за предложения или пряка комуникация с ръководството; включване на учениците в решенията за хигиената, безопасността и материалната база.	„Чист въздух за децата: Практическо ръководство за училища и детски градини“, стр. 27 — пример от проекта SHARED GREEN DEAL за включване на ученици в дискусии за проблемите и решенията при придвижването до училище. Предложенията им са обобщени в доклад и предадени на местните власти. Примерът може да послужи като модел за събиране и представяне на ученически идеи; не съдържа конкретни насоки за ученически съвети или кутии за предложения. Становище на „Въздух за здраве“ по проекта на Концептуална рамка за промоция, превенция и профилактика в училищното образование, стр. 8–9 — предложения за активно участие на учениците чрез проучване на

		училищната среда, анализ на данни, дискусии и подготовка на аргументирани предложения за подобрение. Предвидени са разговори с представители на институции и местната власт и изготвяне на становища или писма с конкретни искания.
Недостатъчно проветряване на класните стаи, особено в студените дни и след голямото междучасие.		„Чист въздух за децата: Практическо ръководство за училища и детски градини“, стр. 15 и 29 — насоки за редовно проветряване, съобразено с качеството на външния въздух, следене на нивата на CO_2 в помещенията и създаване на график за проветряване. На стр. 25 е представен пример за участие на учениците в наблюдението на CO_2 и изготвянето на план за проветряване на класната стая. air4health.eu
Замърсяване от битово отопление, прах и близки строителни обекти.		Препоръки на „Въздух за здраве“ към Столична община, стр. 38–40, 45 и 50–51 — насоки за осигуряване на достъпни алтернативи на отоплението с твърди горива и подобряване на обслужването при подмяна на отоплителни уреди; засилване на контрола върху строителните площадки и мерките за ограничаване на праха; използване на по-ефективна почистваща техника и графици за миене и метене, съобразени с трафика и строителната дейност. „Превенция на заболяванията, свързани със замърсяването на въздуха в България – роля на научните данни“, стр. 4–6 — данни за приноса на различни източници, включително битовото

		отопление и транспорта, към здравната тежест от замърсяването на въздуха.

4.2. Работна група „Въздух, здраве и превенция“

Работната група разгледа връзката между замърсяването на въздуха, здравето на учениците и възможностите за превенция в училище. Обсъждането обхвана както условията, в които учениците учат и прекарват времето си, така и информацията и подкрепата, които получават, за да се предпазват.

Замърсяване около училищата и мерки за по-здравословна среда

Участниците обърнаха внимание на училищата, разположени в близост до натоварени булеварди и строителни обекти. Те свързаха излагането на замърсен въздух с проблеми с дишането, по-често боледуване и затруднения в ученето. Сред предложените мерки бяха осигуряването на пречиствателите за въздух, развитието на зелени пространства и консултациите със специалисти. Групата постави и въпроса за необходимото финансиране, което да позволява на училищата да прилагат тези мерки.

Информираност чрез практически дейности

Според учениците информацията за въздуха и здравето трябва да бъде подкрепена с практически занимания, които да събуждат интерес и да помагат за разбирането на проблема. Те предложиха измервания на качеството на въздуха, демонстрации и практически часове в училище, както и засаждане на дървета. Така учениците могат да участват в изследването и подобряването на собствената си среда.

Превенция на употребата на вейпове и никотинови изделия

Групата посочи, че наличието на информация за вредите невинаги е достатъчно, за да повлияе на поведението на младите хора. Участниците откроиха ролята на маркетинга, който създава привлекателен образ на продуктите и усещане за безопасност. Като възможен подход те предложиха срещи с хора, които са преустановили употребата и могат да споделят опита си с връстници, които искат да се откажат.

Ясни правила за дните със замърсен въздух

Учениците определиха като проблем липсата на ясни указания за действия при повишено замърсяване. Те предложиха изготвяне на протокол от Регионалната здравна инспекция, който да насочва училищата кога да ограничават престоя и спортните занимания на открито.

Общото послание на групата е, че превенцията изисква съчетаване на по-добра училищна среда, практически знания и ясни правила за защита на здравето.

Обобщение

Работната група постави акцент върху необходимостта училищата да разполагат с условия, знания и ясни правила за предпазване на учениците от замърсения въздух. Предложенията обхващат подобряване на средата, практически образователни дейности и подкрепа за по-информирани решения относно никотиновите изделия. Като конкретна задача към институциите учениците откроиха изготвянето на протокол за действия на училищата в дни с повишено замърсяване.

Проблем, посочен от учениците	Предложение на работната група	Ресурс от „Въздух за здраве“
Замърсяване на въздуха около училища в близост до натоварени булеварди и строителни обекти.	Развитие на зелените пространства; отделяне на средства за превантивни мерки и консултации със специалисти.	„Чист въздух за децата: Практическо ръководство за училища и детски градини“, стр. 16–19 — практически насоки за озеленяване и разполагане на зелени бариери между улиците и зоните за ученици, съобразени с въздушния обмен и алергенния потенциал на растенията.

		Препоръки към Столична община, стр. 45 — засилване на контрола върху строителните площадки и проследяване на мерките за ограничаване на праховото замърсяване. „Превенция на заболяванията, свързани със замърсяването на въздуха в България – роля на научните данни“, стр. 3 и 7 — обосновка за планиране и финансиране на превантивни мерки въз основа на данни за здравното въздействие и оценка на очакваните ползи.
Недостатъчна информираност и малко възможности учениците да изследват темата на практика.	Измерване и събиране на данни за въздуха, демонстрации и практически часове в училище.	Становище на „Въздух за здраве“ по проекта на Концептуална рамка за промоция, превенция и профилактика в училищното образование, стр. 8–9 — предложения за практически дейности по класове: работа със сензори и реални данни за въздуха, ученически проучвания, изготвяне на доклади и формулиране на предложения за подобряване на средата. „Чист въздух за децата: Практическо ръководство за училища и детски градини“, стр. 20–21 и 27–28 — насоки за образователни инициативи, измервания и демонстрации с експерти; примери от проекта COMPAIR за сглобяване на сензори от ученици, събиране на данни и обучение за анализ и представяне на резултатите. „Промоция на здравето“, стр. 5–8 и 15 — обосновка за изграждане на здравна грамотност и практически умения за предпазване чрез обучение на ученици, родители и учители.

		Допълва ръководството, което дава конкретните дейности. „Превенция на заболяванията, свързани със замърсяването на въздуха в България – роля на научните данни“, стр. 7–10 — разяснения за използването на измерени и моделирани данни при оценка на здравния риск; допълващ материал за учители и експерти, подпомагащи ученически проучвания.
Липса на ясен ред за училищните дейности в дни със силно замърсен въздух.		„Чист въздух за децата: Практическо ръководство за училища и детски градини“, стр. 9–12 — практически указания за реакция при прогноза за повишено замърсяване: проверка на текущите данни, адаптиране или отмяна на интензивните занимания на открито, съобразяване с чувствителните групи ученици и информиране на родителите. „Превенция на заболяванията, свързани със замърсяването на въздуха в България – роля на научните данни“, стр. 17–18 — обосновка за участие на здравни специалисти, следене на качеството на въздуха и съобразяване на предпазните действия с индивидуалната уязвимост.
Липса на възможност за реално участие на младите хора в решенията на институциите.	Учениците да се обединяват на регионално ниво, за да поддържат връзка помежду си и с институциите.	Становище на „Въздух за здраве“ по проекта Концептуална рамка за промоция, превенция и профилактика в училищното образование, стр. 8–9 — предложения за развитие на граждански умения чрез дискусии, разговори с институции и подготовка на аргументирани ученически позиции и писма.

		Препоръки до Община Димитровград, стр. 26 — насоки за регулярни обществени обсъждания, граждански комитети и платформи за подаване на сигнали с проследима обратна връзка. Те могат да послужат като отправна точка за диалог между ученически обединения и институциите.

4.3. Работна група „Младежко участие и социално-екологична справедливост“

Обсъждането в третата работна група постави въпроса за възможностите на учениците да влияят върху решенията, засягащи тяхната среда. Участниците откроиха липсата на реална връзка между младите хора и институциите, недостатъчната видимост на ученическите кампании и слабата заинтересованост сред самите ученици.

Като решение беше предложено създаването на регионален ученически съюз, който да укрепи връзката с институциите, да даде по-голяма видимост на училищните инициативи и да улесни обсъждането на общи проблеми. Зам.-кметът Десислава Желязкова заяви, че ръководената от нея дирекция има намерение да създаде подобен младежки съюз. Тя подчерта и сериозността на проблема с достъпа до училищна среда, която осигурява равни възможности за всички ученици, без да се налага родителите да превозват децата си през целия град. По думите ѝ са необходими комплексни и целенасочени действия.

Темата за справедливостта беше обвързана с различията между учебните заведения и необходимостта инициативите да достигат и до по-отдалечените места. Макар да не конкретизираха тези различия, участниците поставиха акцент върху равния достъп до възможности. Като практическа идея беше предложено и насърчаването на рециклирането чрез поощрения.

Сред предложенията за по-добра информираност на младите хора бяха срещи и дискусии с професионалисти, активност в социалните мрежи, плакати и ежемесечни срещи. Според учениците особено подходящи са информационните табла и атрактивните постери, които да присъстват ежедневно в училищната среда и да насърчават участието им.

Обобщение

Резултатите от групата насочват към необходимостта от трайни форми на общуване между учениците и институциите, подкрепа за ученически инициативи и по-широк достъп до тях. За участниците обединяването на активни млади хора е начин важните проблеми да получат гласност и да привлекат повече съмишленици. Това поставя пред училищата и институциите задачата да осигуряват възможности за участие и да поддържат разговора с учениците след отделните срещи и кампании.

Проблем, посочен от учениците	Предложение на работната група	Ресурс от „Въздух за здраве“
Недостатъчно ученически кампании	Повече кампании, срещи с професионалисти и представяне на информацията по достъпен и интересен начин, включително чрез плакати и социални мрежи.	„Чист въздух за децата: Практическо ръководство за училища и детски градини“, стр. 20–21 — насоки за образователни инициативи и практически занимания с участието на експерти. Становище на „Въздух за здраве“ по проекта на Концептуална рамка за

		промоция, превенция и профилактика в училищното образование, стр. 7–8 — идеи за ученически кампании, плакати, срещи с лекари и екологични експерти, училищни дискусии и представяне на ученически проучвания пред съученици, учители и родители „Промоция на здравето“,стр. 7–10 — насоки за ефективни кампании: участие на лекари и експерти, ясни и позитивни послания, връзка с местните проблеми и използване на визуални материали и инфографики.
Неравни възможности за участие между училищата и населените места.	Инициативите и срещите да достигат и до ученици от по-отдалечени места.	„Промоция на здравето“,стр. 20–22 — аргументи за насочване на здравнообразователните дейности към уязвими общности и адаптиране на информацията към техните потребности, включително чрез здравни медиатори.
Необходимост от повече практически действия за опазване на средата.		

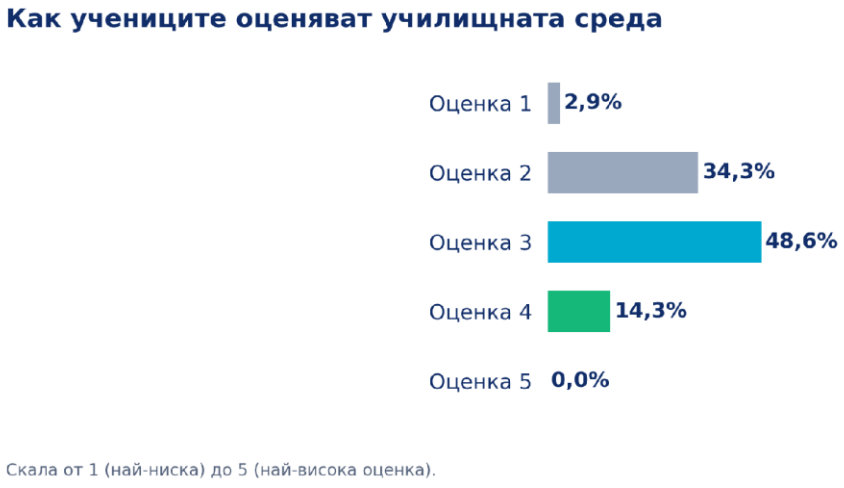
5. Какво показва анкетата

Анкетата събира мнения на ученици от София, Перник и Видин за училищната среда, информацията за въздуха и здравето и възможностите за участие в решенията. Резултатите допълват обсъжданията в работните групи.[2]

Отговорилите са от София (48,6%), Перник (37,1%) и Видин (14,3%). Представени са IX клас (17,1%), X клас (34,3%), XI клас (40,0%) и XII клас (8,6%). Резултатите отразяват мнението на отговорилите и не са представителни за всички ученици в трите града. Анкетата не съдържа въпрос за училището, затова не може да се провери дали всяко участвало училище е представено.

Оценка на училищната среда

Най-честата оценка за средата в училище и около него е 3 от 5 — посочват я 48,6% от отговорилите. Ниска оценка (1 или 2) дават общо 37,1%, а оценка 4 — 14,3%. Никой от учениците не посочва най-високата оценка 5. Средната оценка е 2,74 от 5. Тези отговори показват как учениците възприемат средата си и не са измерване на качеството на въздуха.

Проблемите в училище и около него

Замърсяването от автомобилния трафик е най-често изрично посоченият проблем — 71,4%. Следват автомобилите с работещи двигатели пред училището (42,9%) и лошото качество на въздуха в класните стаи (40,0%). Пушенето и употребата на

[2] Анализът обхваща 35 отговора от 39 присъстващи ученици. Процентите са изчислени спрямо отговорилите на съответния въпрос и са закръглени до един знак. При въпроса за бъдещо участие има 33 отговора и два непопълнени. При въпроса за проблемите е възможен повече от един избор; свободният отговор „всички изброени“ е запазен отделно. Възможни са отклонения от 100% поради закръгляване.

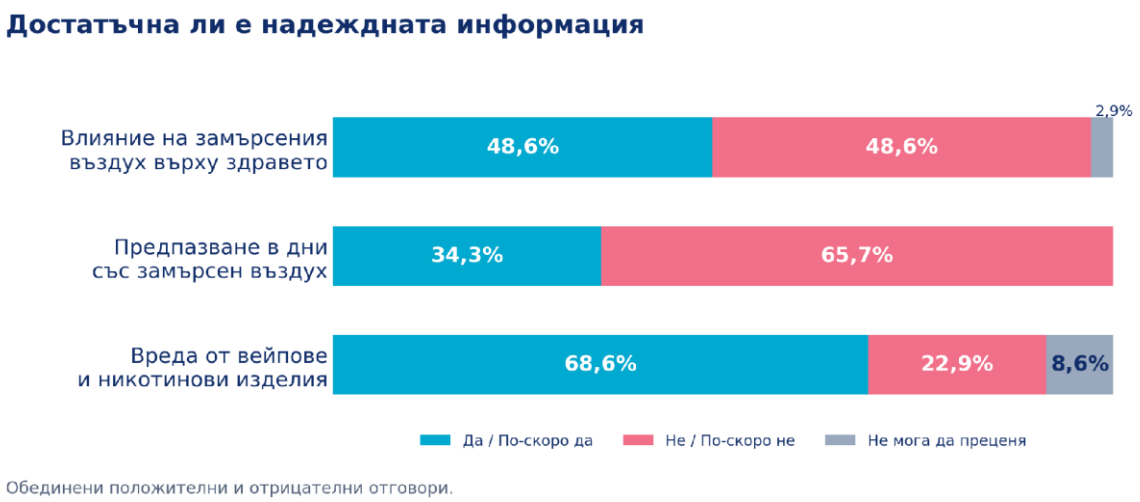
вейпове са посочени от 34,3%, а отпадъците и недостатъчната чистота и липсата на зеленина и сянка — от по 28,6%.

Данните подкрепят темите, обсъдени в работните групи - организацията на движението около училищата, въздуха в помещенията и озеленяването. Употребата на никотинови изделия и чистотата също се открояват като част от ежедневната училищна среда.

Информация и предпазване

Само 17,1% посочват, че знаят къде да проверяват качеството на въздуха и го правят. Други 40,0% знаят, но не проверяват. Останалите 42,9% не знаят или не са сигурни къде могат да намерят тази информация. Това насочва към необходимостта източниците на данни да се представят заедно с обяснение кога и как могат да бъдат използвани.

Обединени положителни и отрицателни отговори.

Най-голямата празнина е в знанията какво да правят учениците в дни със замърсен въздух. Близо две трети (65,7%) отговарят, че нямат или по-скоро нямат достатъчно практическа информация. Отговорите за влиянието на замърсяването върху здравето са разделени по равно: 48,6% се чувстват информирани, а също толкова — не. Това показва нужда от достъпни обяснения за здравните рискове и от ясни указания за предпазване.

За вейповете и другите никотинови изделия 68,6% смятат, че получават достатъчно информация. Въпреки това 34,3% посочват пушенето и употребата на вейпове като проблем в училищната среда. Затова темата изисква разговор с учениците и конкретни мерки в училище, наред с предоставянето на информация.

Най-важната промяна и възможностите за участие

Когато трябва да изберат само една най-важна промяна, 31,4% посочват ограничаването на трафика и работещите двигатели, а 20,0% — подобряване на въздуха в класните стаи. Повече дървета, зеленина и сянка и повече възможности за ученическо участие получават еднаква подкрепа — по 17,1%. По-безопасни пешеходни и велосипедни маршрути избират 8,6%, а повече информация за въздуха, здравето и вейповете — 5,7%.

Свободните отговори дават конкретни идеи за промяна: ограничаване на автомобилния достъп и чакането с коли пред училище, озеленяване, пречистватели и сензори, велосипедна инфраструктура и безопасни пешеходни маршрути. Предлагат се също дискусии, срещи с лектори и по-широко информиране на обществото. Присъства и идея за годишен бюджет за здраве и околна среда, за чието използване учениците да предлагат инициативи и да решават с гласуване. Това са предложения на участниците, чиято приложимост изисква отделно обсъждане.

Сред отговорилите на въпроса за бъдещи инициативи 72,7% заявяват желание за участие, 24,2% избират „Може би“, а 3,0% — „Не“. Тези резултати показват интерес към продължаване на работата, без да представляват потвърдено бъдещо включване.

Обобщение

Анкетата потвърждава значението на трафика около училищата и въздуха в класните стаи, а озеленяването и ученическото участие също получават отчетлива подкрепа. Недостигът на знания за предпазване в дни със замърсен въздух свързва тези проблеми с необходимостта от ясни и приложими указания.

5. Препоръки и следващи стъпки

Препоръките са изведени чрез съпоставяне на предложенията на работните групи, темите в разговора с експертите и институциите и резултатите от анкетата. Те обединяват повтарящите се потребности и конкретните предложения за действие.

Основания за водещите препоръки

Водеща препоръка	Основания от работните групи и разговора с институциите	Подкрепящи резултати от анкетата
Ограничаване на трафика и работещите двигатели	Група 1: трафик, паркиране и места за оставяне на деца. Въпроси към експертите за азотния диоксид и работещите двигатели.	71,4% посочват трафика като проблем; 42,9% — работещите двигатели. Ограничаването им е най-важната промяна за 31,4%.
Подобряване на въздуха в помещенията	Група 1: недостатъчно проветряване. Група 2: пречистватели, консултации със специалисти и финансиране.	40,0% посочват лошото качество на въздуха в класните стаи; 20,0% го избират като най-важната промяна.
Повече зеленина, сянка и места за движение и отдих	Група 1: недостатъчни места за движение и отдих, асфалт и нагрети настилки. Група 2: развитие на зелените пространства.	28,6% посочват липсата на зеленина и сянка; 17,1% избират озеленяването като най-важната промяна.
Практическо здравно образование и указания за замърсен въздух	Група 2: измервания, демонстрации, практически часове и протокол за замърсени дни. Въпроси към НИМХ за прогнозите и използването на данните.	65,7% смятат информацията за предпазване в замърсени дни за недостатъчна. Само 17,1% знаят къде да проверяват качеството на въздуха и го правят.
Постоянно ученическо участие и обратна връзка	Група 1: канали за сигнали и идеи. Група 3: връзка с институциите и подкрепа за инициативи. РУО посочи възможности за продължаване на диалога.	17,1% избират участието като най-важната промяна. Свободните отговори включват предложение за бюджет за ученически

		инициативи, разпределян чрез гласуване.

1. Намаляване на автомобилния трафик и безопасно придвижване до училище

Решения:

- Обособяване на места за краткотрайно спиране „Kiss and Drop“ за оставяне и вземане на деца, без струпване на автомобили пред училищния вход.
- Създаване на училищни улици с ограничен автомобилен достъп в определени часове около началото и края на занятията.
- Разширяване на зоните с ниски емисии.
- Информиране на родителите и кампания „Изгаси двигателя“.
- Контрол върху неправилното спиране и паркиране.
- Осигуряване на безопасни пешеходни и велосипедни маршрути до училище.

Към кого е насочена: общините, училищните ръководства и „Пътна полиция“, с участието на родителите.

2. Подобряване на качеството на въздуха в класните стаи и спортните салони

Решения:

- Редовно проветряване, съобразено с качеството на външния въздух.
- При възможност — осигуряване на пречистватели за въздух с HEPA филтри, съобразени с размера на помещенията, и средства за тяхната поддръжка.

Към кого е насочена: училищните ръководства и общините.

3. Повече озеленяване, сянка и подходящи места за движение и отдих

Решения:

- Озеленяване на училищните дворове с подходящи дървета, храсти и друга растителност, които осигуряват сянка и по-комфортни пространства за движение и отдих. Изборът и разполагането на растенията да се съобразят с условията на място, въздушния обмен и необходимата поддръжка. *Подробни насоки са представени в „Чист въздух за децата: Практическо ръководство за училища и детски градини“, стр. 16–19.*
- Облагородяване и поддържане на зелените площи и пространствата за игра и отдих около училищата, с внимание към отдалечеността от натоварени булеварди, наличието на зелени буфери и безопасните настилки.

Към кого е насочена: общините, районните администрации и училищните ръководства.

4. Практическо здравно образование и ясни указания за действия при замърсен въздух

Решения:

- Практически занимания за въздуха и здравето — работа с данни и сензори, ученически проучвания, демонстрации и срещи с лекари, еколози, експерти от НИМХ и други специалисти, съобразени с възрастта на учениците.
- Достъпна информация за ученици, учители и родители — къде да проверяват качеството на въздуха, как да разбират данните и какви предпазни действия да предприемат.
- Ясен училищен ред за дни със замърсен въздух — кой следи прогнозите и текущите данни, как се адаптират заниманията на открито и как се информират родителите, с внимание към децата с хронични заболявания.

Към кого е насочена: МОН, РУО, училищните ръководства и РЗИ, с участието на здравните специалисти в училищата.

5. Постоянни възможности учениците да участват в решенията и да получават обратна връзка

Решения:

- Редовно обсъждане на училищната среда с ученическите съвети — учениците да могат да поставят проблеми и да предлагат решения, които да се разглеждат от училищното ръководство.
- Редовна обратна връзка по предложенията — учениците да получават информация какво е прието, какво предстои да се направи и защо дадено предложение не може да бъде изпълнено.
- Продължаване на диалога с институциите, включително чрез Регионалния младежки съвет към РУО – София-град като платформа за обсъждане на идеи и съвместни инициативи.
- Подкрепа за ученически инициативи, включително обсъждане на възможност за бюджет за здраве и околна среда, за чието използване учениците да предлагат идеи и да решават с гласуване.

Към кого е насочена: училищните ръководства, РУО и общините, в партньорство с ученическите съвети.

Следващи стъпки

Докладът ще бъде изпратен до посочените институции и училищни ръководства с покана да определят кои мерки могат да подкрепят и какви конкретни действия могат да предприемат. Получените отговори да бъдат представени на учениците и обсъдени с тях, за да се изберат общи следващи действия и да се проследи изпълнението им.

6. Заключение

В заключение, срещата се откроi като значима и мотивираща инициатива, която затвърди у учениците усещането, че са активни и пълноправни участници в обществения живот. Възможността да общуват непосредствено с представители на различни институции им даде увереност, че техните мнения са чути, оценени и имат значение. Положителната обратна връзка и заявената готовност за участие в бъдещи инициативи показват, че срещата е допринесла за насърчаването на гражданската ангажираност и отговорност сред младите хора. Желанието им да споделят придобития опит с бъдещите випуски е показател за устойчивия потенциал на инициативата и за възможността тя да се превърне в добра практика за насърчаване на активното младежко участие.

Резултатите от срещата имат значение и в по-дългосрочен план. Учениците разпознават замърсяването от автомобилите, недостатъчната зеленина и лошия въздух в класните стаи като проблеми, които изискват промяна. Това дава основание да се очаква, че като бъдещи възрастни те могат да подкрепят политики за по-здравословна среда, особено когато разбират смисъла им и участват в тяхното разработване. Предложенията им очертават посоки, в които институциите могат да търсят решения и да изграждат обществена подкрепа още днес. Затова работата с младите хора е и възможност да се създава трайно разбиране за необходимостта от мерки за опазване на здравето.

Докладът е изготвен от Сдружение “Въздух за здраве”

www.air4health.eu; office@air4health.eu;

Полезни ресурси:

1. Чист въздух за децата:Практическо ръководство за училища и детски градини
2. Становище по Концептуална рамка на дейностите по промоция, превенция и профилактика в начален етап на училищното образование

За организациите:

Сдружение “Въздух за здраве“ е организация в обществена полза, фокусирана върху здравните аспекти на замърсяването на въздуха. Към сдружението е създадена мрежа от лекари от различни медицински специалисти, които работят за подобряване качеството на въздуха.
Сдружение „Въздух за здраве“ е част от международната инициатива Breathe Cities, която обединява градове, експерти и граждански организации в усилията за намаляване на замърсяването на въздуха и опазване на общественото здраве.

Фондация „Фридрих Еберт“ е германска политическа фондация, основана през 1925 г., която насърчава демокрацията, социалната справедливост, солидарността и защитата на трудовите права. Фондацията осъществява дейност и в България, като подкрепя социалния диалог, синдикалните организации, гражданското общество и разработването на политики за устойчиво и справедливо обществено развитие.

Ученическа мрежа „Въздух за здраве“ е общност от млади хора, които вярват, че чистият въздух е право и отговорност на всички. Тя насърчава участието на ученици в образо-вателни и доброволчески инициативи, свързани с опазването на здравето и околната среда. Целта ѝ е да вдъхнови младите хора,активно да се включват в усилията за по-чист въздух в своите училища, общности и градове, превръщайки се в посланици на промяната